

«Бекитемин»

Д 23.20.611 диссертациялык кеңешинин
төрагасынын орун басары,
саясий илимдеринин доктору,
профессор А.Б. Абдрашев

«18» март 2021-ж.

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А.А. Алтмышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институтунун изденүүчүсү Есенов Уланбек Аскаралиевичтин «Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)» аттуу темада 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдердин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясын Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А.А. Алтмышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институту менен Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу уюштурулган саясий жана социология илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденүүгө диссертацияларды коргоо боюнча Д 23.20.611 диссертациялык кеңешинин жыйынында алдын ала коргоо талкуулоо боюнча 2021-жылдын 18-мартындагы жыйынын № 11 протоколунун

КӨЧҮРМӨСҮ

Бишкек шаары

18.03.2021-ж.

Катышкандар:

1. Абдрашев Акунжан Баказович – саясий илимдердин доктору, профессор (жыйындын төрагасы);
2. Артыкбаев Мэлс Табалдиевич - саясий илимдердин доктору, философия илимдеринин доктору, профессор;

3. Жоробеков Жолборс Жоробекович – саясий илимдердин доктору, профессор;
4. Сааданбеков Жумагул Сааданбекович – саясий илимдердин доктору, профессор;
5. Азиз Канатбек - саясий жана юридика илимдердин доктору, профессор
6. Омуралиев Нурбек Ашимканович – социология илимдеринин доктору, профессор;
7. Мендибаев Нуратбек – социология илимдеринин доктору, профессор;
8. Нурова Саида Сулеймановна – социология илимдеринин доктору, профессор;
9. Салморбекова Рита Бобуевна – социология илимдеринин доктору, профессор;
10. Дононбаев Алим Дононбаевич – саясий илимдердин доктору, профессор;
11. Сайтбеков Айдар Муталикович – саясий илимдердин доктору, профессор;
12. Абдыраманова Чолпон Шабданбаевна – саясий илимдеринин кандидаты, доцент (окумуштуу катчы).

Катышпагандар:

1. Акунов Аалыбек Акунович, тарых илимдеринин доктору, профессор – ооруп жатат
2. Исаев Кусеин – философия илимдеринин доктору, профессор

КҮН ТАРТИБИНДЕ:

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А.А. Алтмышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институтунун изденүүчүсү Есенов Уланбек Аскаралиевичтин «Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)» аттуу темада 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий

илимдердин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган кол жазмасын алдын ала коргоону талкуулоо.

Илимий консультант: саясий жана юридикалык илимдеринин доктору, профессор Канатбек Азиз.

- Төрагалык кылуучу, саясий илимдердин доктору, профессор – А.Б. Абдрашев: Сөз окумуштуу катчыга берилет.

- Окумуштуу катчы, саясий илимдеринин кандидаты Абдыраманова Ч.Ш.: Изденүүчү У. Есеновдун аттестациялык ишинде төмөнкү документтердин тизмеси бар: арызы, жеке иши, жогорку билими тууралуу диплому, кандидаттык окумуштуулук даражасы тууралуу диплому, илимий консультанттык пикири, жарыкка чыгарылган илимий эмгектеринин тизмеси, диссертациянын авторефераты мамлекеттик жана расмий тилдерде.

Илимий консультанты: саясий жана юридикалык илимдеринин доктору, профессор Канатбек Азиз. Диссертация Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А.А. Алтмышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институтунда даярдалган. Диссертациянын жыйынтыктары 29 жарыкка чыгарылган илимий макалаларды, илимий эмгектерде чагылдырылган. Диссертациянын түзүлүшү киришүүдөн, төрт главадан, 11 бөлүмдөн, корутундулардан, практикалык сунуштардан, колдонулган адабияттардын тизмесинен жана тиркемеден турат.

Диссертациялык кеңештин 2020-жылдын 2-ноябрындагы отурумунда изденүүчү У. Есеновдун диссертациялык ишин кароо үчүн төмөнкү үч эксперт дайындалган: Абдрашев Акунжан Баказович – саясий илимдердин доктору, профессор, Артыкбаев Мэлс Табалдиевич - саясий илимдердин доктору, философия илимдеринин доктору, профессор жана Жоробеков Жолборс Жоробекович – саясий илимдердин доктору, профессор.

- Төрагалык кылуучу, саясий илимдердин доктору, профессор – А.Б. Абдрашев: Урматтуу кесиптештер, диссертациянын негизги жоболору жана жыйынтыктары менен тааныштыруу үчүн изденүүчү У. Есеновго сөз берилет. Баяндаманын мөөнөтү 10 мүнөт.

- Изденүүчү У. Есенов: Саламатсыздарбы урматтуу Акунжан Баказович, урматтуу Диссертациялык кеңештин мүчөлөрү. Чооң Рахмат! Кыскача айтып кетүүгө аракет кылам.

Илимий иштин темасы «Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)» деп аталат. Диссертациялык иш киришүүдөн, төрт баптан, корутундудан, колдонулган адабияттардын тизмесинен жана тиркемелерден турат.

Советтик союздун кыйралуусунун жакындоосу менен Кыргызстан башка көптөгөн өлкөлөрдөй эле президент институтунун негизделүүсү тууралуу чечим кабыл алды.

Постсоветтик мамлекеттердин саясий тарыхы саясий элиталар үчүн мындай институттун түзүлүүсү ишенимдүү болгондугун тастыктайт. Анткени ал 1991-жылдагы россиялык, украиналык жана белоруссиялык жетекчиликтердин СССР катары өлкөнүн жок болуусу тууралуу декабрьдагы чечиминен көз карандысыз түрдө сакталып келген.

Ошону менен биргеликте президенттик бийликтин чектеринин так аныкталуусунун жоктугуна байланыштуу президент институтунун ошол мезгилдеги советтик мамлекеттердин демократиялык формасына саясий трансформациясынын катализатор ролун аткаргандыгына карабастан саясий истеблишмент саясий катаклизмдер, президент менен парламенттин ортосундагы мамилелердин курчуусу менен кагылышты. Ошентип, суверендүү Кыргызстан, 1993-жылдын 5-майында биринчи улуттук Конституцияны кабыл алгандыгына карабастан, 1994-жылдын сентябрь айында Кыргыз Республикасынын биринчи президентинин демилгеси менен өлкөнүн Башкы мыйзамы парламенттин түзүмүн өзгөртүү бөлүгүндө өзгөртүүлөргө дуушар болду. Бирок мамлекет башчынын чыныгы максаты легендарлуу парламентти бошотууда болгон.

Тилекке каршы, тарых көрсөткөндөй, белгиленген реформа президенттик бийликтин модернизациялануусунун башы гана болгон. Тигил же бул социалдык, саясий жана башка себептерге шилтеп отуруп, биздин өлкөбүздүн Конституциясы көп жолу «жасалууга» дуушар болду. Мисалы, бүгүнкү күндө да Кыргызстан президенттик башкаруунун өзүнүн улуттук моделин негиздеген жаңы редакциясынын кабыл алуусунун босогосунда турат.

Албетте мындай саясий стабилдүүлүктүн жоктугу Кыргызстанда гана болгондугу тууралуу пикир бул жаңылыштык болуп эсептелет. Россияда бир нече жолу биринчи президент Б. Ельцинди бийликтен четтетеүү боюнча аракеттер жасалган. Жыйынтыгында 1999-жылдын 31-декабрында саясий

кризиске шилтеп, ал отставкага кеткен. Эки президентке (А. Муталибов и А. Эльчибей) президенттик карьерасын токтотууга Азербайджандагы саясий элиталарага аракеттери ишке ашырылат. Грузияда оппозициянын басымы астында мамлекет башчысынын кызматынан Э. Шеварнадзе кетет. Армения Республикасынын премьер-министр кызматында экс-президент С. Саргсян дагы кармалып калуусу мүмкүн болгон эмес. Н. Пашиняндын жетекчилиги астында оппозициялык блок мындай кырдаалды эки мөөнөттөн ашык президент кызматында болууга тыюу тууралуу Армения Республикасынын Конституциясына чектөөнү киргизүү мүмкүнчүлүгү катары баалып, С. Саргсянды отставкага кетүүгө мажбур кылат.

Изилдөөнүн темасынун актуалдуулугун негиздөө менен Кыргызстандын саясий тажрыйбасы тууралуу үн чыкпай коюу туура эмес болмок. Кыргызстандын биринчи президенти Аскар Акаев, кийинки президенттер Курманбек Бакиев жана Сооронбай Жээнбеков мамлекет башчысы кызматынан мөөнөтүнөн мурда кеткендиги баарыбызга белгилүү. Бирок башкы суроолор алардын бирөөсү даг президенттик ордунан кеткен эместиги отставканын саясий укуктук жаратылышынын өзү өз ыктыярдуулуктун жоктугун көрсөттү. Кыргыз мамлекетинин башчысынын кызматын эсеби боюнча биринчи жана экинчи болуп ээлеген өлкө башчылары кийинчерээк «Кыргыз Республикасынын экс-президенти» статусунан айрылышкандыгы монографиялык изилдөөнүн жүргүзүү чечимин күчтөндүрүп, бекемдеди.

Алмазбек Атамбаевдин президенттик мөөнөтүнүн аяктоосунан кийин пайда болгон кырдаалды өзгөчө өз алдынча жол катары белгилөөгө болот. Кыргыз парламенти тез арада Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын президентинин ишмердүүлүгүнүн кепилдиктери жөнүндө» мыйзамына толуктолорду жана өзгөртүүлөрдү киргизүү менен аны жоопкерчиликке тартуу максатында импичмент процедурасы аркылуу анын ээ болгон «Кыргыз Республикасынын экс-президенти» статусунан ажыратат.

Албетте, мурунку президенттерди жоопкерчиликке тартуу тажрыйбасы Кыргызстанда гана эмес, башка чет мамлекеттерде да болгон. Мындай учурлар ошол эле белгиленген Арменияда, Францияда жана Түштүк Кореяда болгон. Бүгүнкү күндө мурунку мамлекет башчыларын жоопкерчиликке тартуу нормалдуу көрүнүш болуп эсептелет.

Президенттик бийликтин мөөнөтүнүн мурда токтотулуу институтун ишке ашыруудагы аз эмес суроолор иштеп жаткан мамлекет башчыларынын каза болгон учурунда жана айыккыс оорулуу болгондо пайда болот. Анын айкын далили катары И.А. Каримовдун каза болгондон кийин, айыккы оорулуу учурунда эмес, президенттик ишмердүүлүгүн мөөнөтүнөн мурда токтотулуусу эсептелет.

Ошентип, жогорудагынын баары президенттик ыйгарымдардын мөөнөтүнөн мурда токтотулуу суроолорундагы саясий укуктук кемчиликтердин бар болуусун тастыктайт. Жана бул маанисинде президент бийликтин натыйжалуулугун жана үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылган жана ошондой эле президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусунун негиздеринин комплексин жөнгө салган «ишенимдүү» жана «иштелген» механизмдерин табуу бул монографиялык изилдөө үчүн биринчи даражадагы маселе болуп саналат.

Диссертациялык изилдөөнүн илимий жаңылыгын мүнөздөөчү төмөндөгүдөй жыйынтыктар чыгарылды:

– жаңы илимий талаптардын алкагында ата-мекендик саясий илимде биринчи жолу мамлекеттик башкаруунун республикалык формасынын кыргызстандык моделинин автордук концепциясы иштелип чыкты;

– «президент» түшүнүгүнө автордук аныктама берилди;

– «президенттин бийлигинин мөөнөтүнөн мурда токтотулуу институту» түшүнүгү боюнча автордун позициясы аныкталды;

– АКШ, Европа, Латын Америка жана Азия өлкөлөрүндө президент институтунун типтүү жана типтүү эмес моделдери талдоого алынды;

– президенттик республиканын негизги белгилери жана анын өнүгүү тенденциялары аныкталды;

– республикалык башкаруунун түрлөрүнүн тигил же бул типтеринин ишке ашырылышынын натыйжалуулугу биринчи кезекте элдин (бийликтин булагы катары) өзүнүн бир катар тарыхый, улуттук жана маданий шарттарына жараша боло тургандыгы далилденди;

– Кыргызстанда президент институту киргизилген учурдан тартып, азыркы мезгилге чейин өткөрүлгөн саясий жана конституциялык реформалардын тиешелүү этаптары бөлүнүп чыгарылды;

– Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлигинин жогорку органдарынын ич ара аракеттерин башкаруунун жаңы түрүн эске алуу менен талдоонун негизинде мамлекеттик аппаратты өркүндөтүү жана бул процесстеги Президенттин ролу боюнча сунуштамалар иштелип чыгарылды;

– Мамлекет башчысынын мөөнөтүнөн мурда токтотулуусунун, Кыргыз Республикасынын президентинин отставкасын ишке ашыруунун жолдору жана президенттик бийликтин транзитинин саясий жана укуктук көйгөйлөрүн чечүү боюнча сунуштар иштелип чыгарылды.

Коргоого чыгарылып жаткан негизги жоболор төмөнкүлөр:

1. Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусун кыргыз президенттигинин жаратылышын ачыктаган өз алдынча саясий укуктук институт катары түшүнүүгө боло тургандыгы тууралуу тыянак негизделген. Бул мааниде аны өз алдынча институт катары бөлүү аны анын бири биринен өз ара көз карандысыз болгон түзүүчүлөрүнүн тобу менен жөнгө салынгандыгы менен негизделген. Анын ичинде, кыскартылган легислатуранын бар болуу мүмкүнчүлүктөрүнөн баштап; тигил же бул адамдын президенттик бийлик кылуусунун мөөнөтүнөн мурда токтотулуусунун саясий укуктук негиздеринин мазмуну, президенттик бийгарымдардын мөөнөтүнөн мурда токтотулуусунун бардык учурларынын ишке ашырылуусунун саясий укуктук мүмкүнчүлүктөрү; тийиштүү актылар менен конкреттүү аныкталган субъектилер менен президенттик бийликтин убактылуу орун басуусунун бардык саясий укуктук шарттарын жана тартипбин камсыз кылуу менен аяктайт.

2. Кыргызстандагы президент институтунун негизделүүсү жана бул кызматка Аскар Акаевдин шайлануусу «эски» жана «жаңы» саясий элиталардын ортосундагы күрөштүн натыйжасы болду. Бирок жаңы мамлекеттик формацияга өтүү жана параллелдүү жана Советтердин вертикалынын көз карандысыз болгон бийликти куруу максатын көздөгөн ушундай саясий укуктук институттун пайда болуусу практика жүзүндө анын максатын так түшүнүүнү камсыз кылган жок.

3. Президент кызматынан мөөнөтүнөн мурда кетүүсү менен байланышкан саясий кырдаалдар Кыргызстанда гана эмес болуп жаткандыгы тууралуу тыянак негизделген. Бирок өзүнүн саясий өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу мөөнөтүнөн мурда легислатуранын негиздеринин камсыздалуусуна болгон

ыкмалар бирдей эмес бирдей эместигине мүнөзүнө ээ. Казакстан Республикасында мыйзамчыгаруучулук тартипте президенттин отставкага кетүүгө болгон түздөн түз укугу жок. Кыргызстанда жана Өзбекстан Республикасында мамлекет башчысынын мөөнөтүнөн мурда кызматынан кетүүсү жана өлкө башчысынын кызматын убактылуу ордун ээлөө биринчи кезекте бийликке келгендердин чечими менен коштолгон.

4. А. Акаевдин, К. Бакиевдин жана А. Атамбаевдин “Кыргыз Республикасынын экс-президент” статусунан ажыратуу тууралуу чечими биринчи кезекте саясий болгондугу тууралуу тыянак негизделген.

5. Укуктун жана саясат таануунун көз карашы менен президенттке импичмент тууралуу түрдүү түшүнүктөрдүн бар болгондугу тууралуу тыянак негизделген. Эгерде укуктук көз караш менен парламент же башка ага ыйгарымдуу болгон бийлик органы тарабынан кызматынан бошотуунун бардык процедуралары президенттик ыйгарымдардын мөөнөтүнөн мурда токтотулуусун жана жазык жоопкерчилигине биринчи негиз катары түшүндүрүлсө, анда саясий илимде – мамлекет башчынын жоопкерчилигинин өзүн түшүндүрөт.

6. Отставка жана оор ооруу түрүндөгө президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуунун учурлары авторитардык режимдеги өлкөлөргө таандык эместиги тууралуу тыянак негизделген.

7. Парламент тарабынан импичментти ишке ашыруу мезгилинде мамлекет башчынын отставкага берүүнүн саясий укуктук мүмкүнчүлүгүн бар болуусу орундуу эмес экиндиги жөнүндө тыянак негизделген. Мындай түрдөгү президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусу дискредитация жана президенттик бийликке ээ болгон субъектинин жоопкерчиликтен качуусу катары баалануусу керек. Ошого байланыштуу мыйзамчыгаруучулук деңгээлде импичмент жарыяланган мезгилде президенттик ишмердүүлүгүн мөөнөтүнөн мурда бүтүргөн адамга «Кыргыз Республикасынын экс-президент» статусун алуу укугун чектөө сунушталат.

8. Кыргызстанда президенттик бийликке убактылуу ээ болгон субъектилердин ыйгарымдарында жашырылган чектөөлөрдүн бар болгондугу тууралуу тыянак негизделген. Анын ичинде, мындай ишмердүүлүктү убактылуу аткарган адам расмий киришүүгө жана «Кыргыз Республикасынын экс-президенти» статусун алууга укугу жок. Ошону менен биргеликте ата

мекендик мыйзамчыгаруучулук мындай субъектинин отставкага кетүү жана импичментке дуушар болуу укугунун мүмкүнчүлүктөрү же чектөөлөрү тууралуу эч нерсе белгилебейт.

9. Эсеп боюнча Кыргызстандын төртүнчү президенти С. Жээнбековдун орун алган октябрь окуяларынын кесепетинен отставкага кетүүсү, жана ошондой эле Кыргыз Республикасынын премьер-министри С. Жапаровдун пайдасына парламенттин спикери К. Исаевдин президенттик кызматты убактылуу ээлөөдөн өз ыктыяры менен баш тартуусу, президенттик шайлоолорго катышуусу менен байланыштуу Министрлер кабинетинин башчысынын мындай ыйгарымдарды аткаруудан баш тартуусу, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн башчысынын милдетин убактылуу аткаруучусу А. Новиковдун президенттик ыйгарымдарды жаңы шайланган парламенттин спикери Т. Мамытовго берүү максатында аткарбоосу президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуусу тууралуу жана тигил же бул субъекти менен убактылуу ордун ээлөөсү жөнүндө критерийлердин толук комплексинин жоктугу тууралуу билдирет. Ошого байланыштуу мындай кырдаал боюнча Кыргыз Республикасыны өз алдынча мыйзамын кабыл алуу сунушталат.

10. Борбордук Азиялык региондо президенттик ыйгарымдардын мамлекет башчысынын укукка жөндөмсүздүк катары учурларынын формалдуулугу тууралуу тыянак негизделген. Анын далили болуп Өзбекстандын саясий истеблишменти тарабынан И. Каримовду оор ооруусу тууралуу маалыматты билдирбөө, жашыруу эсептелет. Себеби эсеби боюнча мамлекеттин биринчи башчысынын бийлигинин мөөнөтүнөн мурда таанылуусу анын өлүмүнөн кийин гана чечилет.

Саясий илимге биздин өздүк салымыбыз биринчи кезекте диссертациялык изилдөөнүн жаңылыгы менен, андагы мамлекеттик башкаруунун республикалык формасынын кыргызстандык моделинин автордук концепциясы менен, азыркы Кыргызстандагы президент институтун өркүндөтүүнүн актуалдуу маселелерин иштеп чыгуудагы автордук тыянактар жана сунуштар менен аныкталат. Ошондой эле автордун басмадан чыккан эмгектеринин теориялык жана практикалык мааниси менен да шартталат.

Диссертациянын натыйжаларын жарыялап чагылдыруунун толуктугу боюнча айта кетсек. Диссертациялык изилдөөнүн негизги жоболору,

тыянактары жана илимий-практикалык сунуштамалары автордун басылып чыккан 29 илимий эмгектеринде чагылдырылган.

Урматтуу Диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, кесиптештер, сиздердин талкуунуздарга койгон диссертациялык иш боюнча өз пикириңиздерди, көз карашыңыздарды айтып, аны ачык коргоого сунуштап берүүнүздөрдү суранам. Көңүл бурганыңыздар үчүн рахмат.

Төрагалык кылуучу, саясий илимдердин доктору, профессор – А.Б. Абдрашев: Уланбек Аскаралиевич, чоң рахмат. Урматтуу кесиптештер, диссертантка кандай суроолоруңар бар?

- **Социология илимдердин доктору, профессор С.С. Нурова:** Урматтуу диссертант, айтыңызчы, сиздин бул тема боюнча изилдөө жүргүзүүңүз үчүн эмне түрткү берди?

- **Изденүүчү У. Есенов:** Суроо бергениңиз үчүн чоң рахмат, Саида Сулеймановна. Мен буга чейин айтып кеткендей, биздин мамлекетибиздеги изилдөөнүн темасы боюнча тажрыйбасы, тактап айтканда Кыргызстандын биринчи президенти Аскар Акаев, кийинки президенттер Курманбек Бакиев жана Сооронбай Жээнбеков мамлекет башчысы кызматынан мөөнөтүнөн мурда кеткендиги баарыбызга белгилүү. Бирок башкы суроолор алардын бирөөсү даг президенттик ордуна кеткен эместиги отставканын саясий укуктук жаратылышынын өзү өз ыктыярдуулуктун жоктугун көрсөттү. Аталган маселелерди чечүүгө болгон умтулуу жана аракетиниз бул теманы тандоого негиздүү түрткү болуп эсептелди.

- **Саясий илимдердин доктору, профессор А.Д. Дононбаев:** Урматтуу диссертант, сиз так айтыңызчы, биз Кыргыз Республикасынын башкы мыйзамы боюнча президенттик мамлекет болуп эсептелебизби же парламенттик болуп эсептелебизби?

- **Изденүүчү У. Есенов:** Сурооңузга чоң рахмат. Абдан жакшы суроо болду. Бизде өзгөчө мамлекет башкаруу формасы иштеп жатат деп эсептейбиз. Мисал үчүн, парламенттик мамлекетте президент эл менен шайланбайт.

- **Саясий илимдердин доктору, профессор Ж.С. Сааданбеков:** Урматтуу диссертант, сизге бир суроо, биринчи жана экинчи Кыргызстандын президенттерин изилдепсиз. Айтыңызчы, А.А. Акаевтин жана К.С. Бакиевтин отставка кетүүлөрү боюнча изилдөө жүргүздүңүз беле?

- **Издөнүүчү У. Есенов:** Сурооңузга чоң рахмат Жумагул Сааданбекович. Ооба изилдегем, мисал үчүн А.А. Акаев да, К.С. Бакиев да отставкага мажбурлоо жагы менен кеткен деп жыйынтык чыгарганбыз.

Төрагалык кылуучу, саясий илимдердин доктору, профессор – А.Б. Абдрашев: Урматтуу кесиптештер, изденүүчүгө дагы суроолор барбы? Эгерде суроолор жок болсо, анда эксперттердин корутундусуна өтсөк. Сөз эксперттик комиссиянын мүчөсүнө сөз берилет.

- **саясий илимдеринин доктору, профессор Ж.Ж. Жоробеков:** Диссертациялык кеңештин урматтуу төрагасына жана анын мүчөлөрү, менин корутундум менен тааныштырууга уруксат берсеңиздер, изденүүчү Есенов Уланбек Аскаралиевич тарабынан берилген “Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)” диссертациялык иш 23.00.02–саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистигинин паспортуна толугу менен жооп берет жана төмөндөгү квалификациялык белгилерине туура келет:

- тиешелүү илим тармагындагы илим чөйрөсүнө жана тематикасына жараша өнүгүүгө жана илимий-техникалык прогрессти тездетүүгө зор салым кошо турган илимий жактан жаңы негизделген техникалык, социалдык-экономикалык жана технологиялык методдорду иштеп чыгуу жолу менен илимий ири проблемаларды чечүү. Изилдөөнүн максаттары, маселелери жана объектиси каралган.

Издөнүүчү У. Есеновдун доктордук диссертациясы боюнча жетектөөчү мекеме жана оппоненттер тууралуу төмөнкүлөрдү сунуштайм:

- жетектөөчү мекеме катарында “Бишкек мамлекеттик университетинин” Социалдык-психологиялык факультетинин саясий-укуктук сабактар кафедрасы сунушталат, анда тиешелүү адистер иштейт жана кошумча адистер чакырылат;

- биринчи расмий оппонент саясий илимдеринин доктору, профессор Сааданбеков Жумагул Сааданбекович (автореферат боюнча адистиги – 23.00.02), изилденүүчү проблемага жакын эмгектери бар:

1) Сааданбеков Ж.С. Россия в контексте глобализации и глобальных проблем. [Текст] / Ж.С. Сааданбеков. – Б., 2017.

2) Сааданбеков Ж.С. Международные отношения на пространстве СНГ [Текст] / Ж.С. Сааданбеков. – Б.: 2017.

3) Сааданбеков Ж.С. Россия в контексте доминирования коллективного Запада [Текст] / Ж.С. Сааданбеков. –Б.: 2017.

- экинчи расмий оппонент саясий илимдеринин доктору Жанатаева Улбосын Камальбековна (автореферат боюнча адистиги – 23.00.02), изилденүүчү проблемага жакын эмгектери бар:

1) Жанатаева У.К. Демографическая ситуация в Республики Казахстан: проблемы и пути их решения [Текст] / У.К. Жанатаева. – Алматы: 2017.

2) Жанатаева У.К. Проблемы социальной политики Республики Казахстан и пути их решения [Текст] / У.К. Жанатаева. – Алматы: 2018.

3) Жанатаева У.К. К проблеме демографической ситуации в Республике Казахстан [Текст] / У.К. Жанатаева. – Алматы: 2018.

- үчүнчү расмий оппонент саясий илимдеринин доктору Токтосунова Адаш Искендеровна (автореферат боюнча адистиги – 23.00.02), изилденүүчү проблемага жакын эмгектери бар:

1) Токтосунова А.И. Базисные ценности народов Евразии – приоритет духовного над материальным [Текст] / А.И. Токтосунова // Вестник Челябинского государственного университета. – Челябинск.: 2007. - С. 12-19.

2) Токтосунова А.И. Этнокультурная идентичность и диалог в условиях глобализации [Текст] / А.И. Токтосунова. – Б.: 2007. – 306 с.

3) Токтосунова А.И. Идентичность и диалог культур как политический процесс в условиях глобализации [Текст]: автореф. дис. ... докт. полит. наук: 23.00.02 / А.И. Токтосунова. – Б.: 2009. - 39 с.

- **Төрагалык кылуучу, саясий илимдердин доктору, профессор – А.Б. Абдрашев:** Сөз дагы бир эксперт, урматтуу Мэлс Табалдиевичке берилет. Каралып жаткан эмгек боюнча жетектөөчү уюмду жана расмий оппоненттерди дайындоо боюнча башка сунушуңуз барбы?

- **саясий илимдеринин доктору, профессор М.Т. Артыкбаев:** Диссертациялык кеңештин Урматтуу төрагасы жана анын мүчөлөрү, мен илимий ишти эксперт катары карып чыктым. Диссертациялык изилдөөнүн негизги максаты болуп азыркы Кыргызстандагы президент институтунун саясий-укуктук табиятын жана Кыргыз Республикасынын Президентинин саясий системадагы ордун аныктоо менен Кыргыз Республикасындагы президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуу институтунун ишке ашырылуусундагы көйгөйлөрдү чечүү боюнча практикалык сунуштарды

иштеп чыгуу эсептелет. Диссертациялык иште жаңы илимий талаптардын алкагында ата-мекендик саясий илимде биринчи жолу мамлекеттик башкаруунун республикалык формасынын кыргызстандык моделинин автордук концепциясы иштелип чыккан, Кыргызстанда президент институту киргизилген учурдан тартып, азыркы мезгилге чейин өткөрүлгөн саясий жана конституциялык реформалардын тиешелүү этаптары бөлүнүп чыгарылган, Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлигинин жогорку органдарынын ич ара аракеттерин башкаруунун жаңы түрүн эске алуу менен талдоонун негизинде мамлекеттик аппаратты өркүндөтүү жана бул процесстеги Президенттин ролу боюнча сунуштамалар иштелип чыгарылган, жана мамлекет башчысынын мөөнөтүнөн мурда токтотулуусунун, Кыргыз Республикасынын президентинин отставкасын ишке ашыруунун жолдору жана президенттик бийликтин транзитинин саясий жана укуктук көйгөйлөрүн чечүү боюнча сунуштар иштелип чыгарылып, 23.00.02 - саясий институттар, процесстер жана технологиялар шифри боюнча адистикке толугу менен дал келет. Мен мага чейинки эксперттин сунуштары менен толугу менен макулмун жана башка сунуштарым жок.

- саясий илимдеринин доктору, профессор А.Б. Абдрашев: Урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, мен изденүүчү У. Есеновдун диссертациялык ишин кылдаттык менен карап чыгып, анын эмгегинин, жүргүзгөн изилдөөсүнүн жыйынтыктарынын мааниси биринчи кезекте азыркы Кыргызстандагы президент институтунун көйгөйлөрүн изилдеп чыгып, президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтотулуу институтунун өнүгүүсүнүн саясий факторлору жана перспективалары боюнча практикалык сунуштарды иштеп чыгууда жаткандыгын белгилеймин.

Ошону менен биргеликте, У. Есенов иштеп чыккан айрым тыянактары менен практикалык сунуштары улуттук мыйзамдарды жакшыртууга, Кыргыз Республикасынын Президентинин ишмердигин уюштурууга багытталгандыгы анын практикалык маанисин аныктайт.

Изденүүчүнүн доктордук диссертациясынын теориялык жоболору жана тыянактары Кыргыз Республикасынын саясий илиминин тиешелүү аспектилерин боюнча эмгектерди жаратууда, жогорку окуу жайларында саясат таануу сабактарын өтүүдө да колдонулушу мүмкүн деп эсептеймин.

Буга чейинки эксперттердин айтылган сунушу менен макулмун жана аны колдоймун.

Урматтуу диссертациялык кеңештин мүчөлөрү, биз изденүүчү Есенов Уланбек Аскаралиевичтин «Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)» аттуу темада 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдердин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган эмгеги боюнча талкууларды угуп чыктык. Көп суроолор берилди жана изденүүчүнүн жоопторун алдык. Андан сырткары, диссертациялык кеңештин эксперттери изденүүчү Есенов Уланбек Аскаралиевичтин «Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)» аттуу темада 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдердин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишин карап чыгып, Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А.А. Алтмышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институту менен Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу уюштурулган саясий жана социология илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденүүгө диссертацияларды коргоо боюнча Д 23.20.611 диссертациялык кеңешине изденүүчү У.А. Есеновдун диссертациялык ишин публикалык жактоого чыгаруу сунушун берди.

Эксперттик комиссиянын корутундуларын жана жетектөөчү уюм жана расмий оппоненттери тууралуу сунуштарын диссертациялык кеңештин мүчөлөрү менен макулдашуу менен карап чыгып, диссертациялык иштин алдын ала жактоодон өтүү деп эсептеп, изденүүчү У.А. Есеновдун диссертациялык ишин публикалык жактоосун 2021-жылдын 4-июнунда өткөрүлүүсүн сунуштайбыз.

Добушуңуздарды берсеңиздер. Катмышкандар – 12, Макул – 12, каршы – жок, калыс – жок. Бир добуш менен кабыл алынды.

Кыргыз Республикасынын Улуттук Академиясынын А.А. Алтмышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө Институту менен Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алдындагы саясий жана социология илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражаларын изденип алууга жазылган диссертацияларды коргоо боюнча түзүлгөн 23.00.02-саясий институттар, процесстер жана технологиялар менен 22.00.04-социалдык түзүлүш, социалдык институттар жана процесстер багыттарында
Д 23.20.611 Диссертациялык кеңеши

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Есенов Уланбек Аскаралиевичтин «Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)» аттуу темада 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдердин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык иши боюнча эксперттердин корутундусу бекитилсин.

2. Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын А.А. Алтмышбаев атындагы Философия, укук жана социалдык-саясий изилдөө институту менен Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетине караштуу уюштурулган саясий жана социология илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденүүгө диссертацияларды коргоо боюнча Д 23.20.611 диссертациялык кеңешинде 2021-жылдын 4-июнунда саат 14.00дө Есенов Уланбек Аскаралиевичтин «Заманбап Кыргызстанда президенттик бийликтин мөөнөтүнөн мурда токтолуусунун институту (саясий укуктук изилдөө)» аттуу темада 23.00.02 – саясий институттар, процесстер жана технологиялар адистиги боюнча саясий илимдердин доктору окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишинин корголуусу дайындалсын.

**Диссертациялык кеңештин
Окумуштуу катчысы
саясий илимдеринин кандидаты,
доцент**

*Ч.Ш. Абдыраманованан кон¹⁵ ташмада
АРФБ Башкысынын у.б. м.а. Мешуркулова*

